

2. Çin-Tibet Dilleri. Türkçe'nin doğusunda yaşayan bu büyük dil ailesi Tibet-Burma ve Tay-Çin olmak üzere iki kola ayrılır. Tibet-Burma kolu; a) Tibet-Himalaya dilleri, b) Kuzey Assam dilleri, c) Orta ve Güney Assam dilleri, d) Arakan-Burma dilleri ve bunların alt kollarından oluşur. Tay-Çin kolu ise; a) Çin, b) Si-lo-mo, c) Karen, d) Tay dallarına ayrılır. Bunlardan en önemlisi olan Çince (Çince "Çnug guo hua") bugün en az 600 milyon kişi tarafından konuşulmaktadır ve Kuzey (Mandarin, Yüksek Çince veya Kvan-hva) ve Güney olmak üzere iki büyük lehçe grubuna ayrılır. Üç bölümden meydana gelen kuzey lehçesini konuşanların sayısı 350 milyon üzerindedir. Daha arkaik olan güney lehçeleri de dört ana kola ve bunların alt gruplarına ayrılır. Si-lo-mo dalındaki başlıca dil, güneybatı Çin'de ve kuzey Tayland'da konuşulan Lolo dilidir. Karen dalında Sgaw, Pwo, Taungthu ve Bghai; Tay dalında ise Tay, Lao, Lü ve Khün dilleri yer alır.

3. Güneydoğu Asya Dilleri. Avustroasya dilleri de denilen bu topluluk Vietnam, Kamboçya, Tayland'ın bazı bölgeleri, Malaya yarımadasının Malay aslından olmayan nüfusun yaşadığı bölgeleri, Doğu Hindistan'ın Çota - Nagpur ovasına kadar yayılan kısımları ile Nikobar adalarında konuşulur. Başlıca üç kola, bu kollar da çeşitli alt bölümlere ayrılır.

4. Malezya-Polinezya Dilleri. Bu dillerin konuşma alanı, Madagaskar adasından Pasifik Okyanusu'nun Güney Amerika'ya yakın bir noktasında bulunan ve Şili'ye ait olan Paskalya adasına kadar uzanır. Bu diller; a) Endonezya (sekiz ana kola ayrılır; en eskisi olan Cava dili 800 yıldan beri konuşulmaktadır), b) Melanezya ve Mikronezya (Yeni Gine'nin doğu ve güneydoğusundaki adalarda konuşulur), c) Polinezya (genellikle adalarda konuşulur) dilleri olmak üzere üçe ayrılır. Bunlara Okyanusya dilleri de denir.

5. Dravadi Dilleri. Hindistan yarımadasında eskiden beri yerli olarak konuşulan bu diller; a) Tamil - Kurukh (on alt bölüme ayrılır), b) Kui-Gondi (dört alt bölüme ayrılır), c) Telugu olmak üzere üç ana bölüme ayrılır.

6. Kafkas Dilleri. Kafkasya'da yerleşmiş bulunan kavimlerin konuştukları dillerdir. Güneyde, Kafkas dillerinin K'art'vel topluluğunda; a) Gürcü, b) Mingrel, c) Laz, d) Svan dilleri konuşulur. Gürcüce'nin müslüman ağzına Acar adı verilir. Kuzeybatı Kafkas dillerinin bütününe Abhaz - Çerkez dilleri denir. Bunlar;

a) Adige (dağlı veya doğu Adigesi "Kabardi"; ova veya batı Adigesi "Çerkez"), b) İbıh, c) Abhaz olmak üzere üç ana kola ayrılır. Bu kolların da çeşitli alt bölümleri vardır. Çeçen-Lezgi kolu Kuzeydoğu Kafkas dili olup "Doğu" ve "Merkez" adı ile iki ana kola ayrılır. Bu ana kolların da pek çok alt bölümü bulunmaktadır.

7. Hint - Avrupa Dilleri. Fransızca Indoeuropean, Almanca Indogermanisch adı verilen bu büyük dil ailesinin on bir ana kolu vardır; a) Eski Anadolu, b) Hint - İran veya Ârî, c) Toharca, d) Ermenice, e) Thrak-Phryg-Makedon, f) Hellen, g) Illyr-Venet-Messap-Filist, h) Arnavutça, ı) İtali Öncesi, Ligur, Sikul, İtalo-Kelt, i) German, k) Balto - Slav. Bu dil ailesinin Asya'da konuşulan kolları Ârî (Hintçesi Arya, Farsçası Erân, İrân), Hint (pek çok bölümü ve bu bölümlerin alt sınıfları), Tohar ve Ermeni (Ermenice "Hayeren") dilleridir.

8. Sâmî - Hâmî Diller. En eski çağlardan beri konuşulan bu büyük dil ailesi bazı dilcilere göre Sâmî, eski Mısır ve Kiptî, Libya-Berber ve Kuş olmak üzere dört kola bölünmektedir. Sâmî kolu; a) Doğu (Akkadca, Asurca, Babilce), b) Batı; 1. Kuzey (Kenanca, Moabca, Fenikece, İbrânce; Eski Doğu Ârâmicesi, Süryânice, Yeni / Yaşayan Doğu Ârâmicesi; Eski Batı Ârâmicesi; Yeni / Yaşayan Batı Ârâmicesi), 2. Güney (Kuzey Arap lehçeleri: Lihyân, Dedân, Semûd, Safâ; Asil Arapça), c) Orta (Ugarit) olmak üzere üç ana kola ayrılır. Bu ana kolların da pek çok bölüm ve alt bölümleri bulunmaktadır.

9. Eski Mezopotamya Dilleri. Sumerce, Elamca, Kasca, Akkadca, Asurca, Babilce.

10. Eski Anadolu Dilleri. Hattice, Hurrice, Urartuca; Hititçe, Hiyeroglif Hititçesi, Luwice, Palâca, Lykçe, Lydce.

Asya Ülkelerinin Konuştukları Diller. Türkiye: Türkçe; Lübnan: Arapça; Suriye: Arapça, Türkçe; Ürdün: Arapça; İsraîl: Yeni İbrânce, Yidiş, Arapça; İran: Farsça ve lehçeleri, Türkçe (Âzerî Türkçesi, Türkmen Türkçesi, Halaç Türkçesi ve küçük Türk şiveleri); Irak: Arapça, Türkmen Türkçesi, Kürtçe; Afganistan: Peştuca, Darî (Farsça'nın bir kolu), Özbek Türkçesi, Kırgız Türkçesi; Hindistan: Hintçe (Hintçe'nin 720 lehçesi); Pakistan: Urduca; Bengladeş: Bengalce, Hindû ve Tibet dilleri; Sri Lanka: Singçe (Sinhalez dili); Bhotan: Tibet dilleri; Nepal: Nepalce; Maldiv adaları: Maldivce; Suudi Arabistan, Kuzey-Güney Yemen, Küveyt, Uman,

Bahreyn: Arapça; Katar: Arapça, Farsça; Bruney: Malayca, Çince; Birmanya: Birmanca; Tayland: Tayca (Siyamca); Kamboçya: Khmerce, Vietnamca (Annamca); Vietnam: Vietnamca; Malezya: Malayca; Singapur: Çince, Malayca, Tamilce; Endonezya: Bahasa dili; Çin: Çince (Mandarin dilinin kuzey ağız olan Putonghua ülkenin resmî dilidir, ancak çeşitli yörelerde Çince'nin pek çok lehçesi konuşulur), Uygur Türkçesi, Moğol lehçelerinin bazıları, Mançuca, Tayca, Tibetçe; Kore: Korece; Japonya: Japonca; Moğolistan: Moğolca, Kazak Türkçesi, Çince; Sovyetler Birliği: Rusça, Yâkut Türkçesi, Âzerî-Türkmen-Kazak-Kırgız-Karakalpak-Karacay / Balkar ve öteki Türk şiveleri, Ermenice, Gürcüce, Tacikçe.

BİBLİYOGRAFYA :

J. Klaproth, *Asia Polyglotta*, Paris 1823; F. Bechtel, *Die Hauptprobleme der indogermanischen Lautlehre seit Schleicher*, Göttingen 1892; F. N. Finck, *Die Klassifikation der Sprachen*, Marburg 1901; A. Meillet, *Introduction a l'étude comparative des langues indoeuropeennes*, Paris 1903; W. Jochelson, *Peoples of Asiatic Russia*, New York 1923; A. Dauzat, *La Géographie linguistique*, Paris 1944; G. J. Ramstedt, *Einführung in die altaische Sprachwissenschaft*, Helsinki 1952-66, III; A. S. Diamond, *The History and Origin of Language*, London 1959; A. Dilaçar, *Dil, Diller ve Dilçilik*, Ankara 1963, s. 73-104; a.mlf., *Türk Diline Genel Bir Bakış*, Ankara 1964; Ali M. Dinçol, *Eski Anadolu Dillerine Giriş*, İstanbul 1970, s. 11-17; R. Rahmeti Arat, "Türk Şivelerinin Tasnifi", *TM*, X (1953), s. 59-139.

TUNCER GÜLENSOY

II. TARİH

1. İslâm Öncesi Dönem. Asya adı Grek mitolojisinden alınmıştır. Eski Yunanlılar, denizler tanrısı Okeanos ile denizin bereketi Tethys'in kızlarından biri olan Asia'nın adını önce bereketli Hermos (Gediz) vadisine vermişler (Homeros, *İlyada*, 2. kitap, 459-461. mısralar), zamanla da bu adı bütün İyonya (Batı Anadolu'nun Gediz ve Büyük Menderes nehirleri arasındaki sahil kesimi) için kullanmışlardır. Daha sonraları ise Romalılar İyonya dahil Lidya topraklarına (bugünkü Manisa, Uşak ve Kütahya'nın güney kısımları) Asius, Anadolu yarımadasının tamamına **Asia Minor** (Küçük Asya) ve bildikleri kadariyle kıtanın tamamına da **Asia Major** (Büyük Asya) demişlerdir (bk. Gaffiot, s. 171). Ancak Asia kelimesinin Grekçe'de bir anlam taşımaması ve Yunanlılar'dan çok önce, çivi yazılı Hitit tabletlerinde biraz daha geniş sınırlarla Lidya topraklarından **Assuwa** adıyla bahsedilmesi, bu ismin Grekler'e eski Anadolu kültürlerinin

den geçtiğini göstermektedir (Assuwa > Asia; Bossert, s. 1 vd.). Bu durumdan ise aslında bir coğrafi bölge adı olan kelimenin Grek mitolojisine sonradan girdiği ve adlandırdığı sahil kesiminin bereketliliğinden dolayı deniz tanrısı ile denizin bereketinin kızları şeklinde şahıslandırıldığı anlaşılmaktadır.

İlk büyük medeniyetler, Avrupa ve Afrika ile birlikte "Eski Dünya"yı teşkil eden Asya'nın Dicle, Fırat, İndüs ve Hoang-Ho nehirlerinin münbit vadilerinde kurulmuştur. Afrika'da Nil vadisinde gelişen Mısır medeniyeti, Mısırlılar'ın tarih öncesi dönemlerde Afrika'ya geçmiş Sâmililer ve aynı şekilde Orta Amerika ile Güney Amerika'da gelişen Maya, Toltek, Aztek, İnka medeniyetleri de eski çağlarda Bering Boğazı üzerinden Amerika'ya geçen Altay kavimleri tarafından kurulmuş olmaları sebebiyle yine Asya kökenli medeniyetlerden sayılırlar.

Asya'da Afrika'dan daha geç başlamış olan Paleolitik devrin ilk dönemlerine ait izlere, bu kıtanın Anadolu, Filistin, Arabistan, İran, Orta Asya, Hindistan, Çin ve Çinhindi bölgeleri başta olmak üzere birçok kesiminde rastlanmaktadır. Sibiry'a'da ise ancak bu çağın son dönemine ait kalıntılar bulunmuş ve bu durum soğukluğundan dolayı o bölgede hayata daha geç başladığını göstermektedir. Gezginici toplayıcılık ve avcılık döneminden yerleşik hayata geçerek evlerde oturan, tarımla uğraşan, çanak-çömlek, dokuma-örme ve resim heykel sanatlarını bilen gerçek anlamda ilk medenî insanlar, milâttan önce VII-V. binyıllar arasında Anadolu'da yaşamışlardır. Geniş avluların etrafında toplanmış, içlerinde seki, dolap, ocak ve fırın bulunan ikişer odalı evleri ve duvarları resimlenmiş tapınakları ile tam bir şehircilik örneği veren Çatalhöyük (Konya) ve Hacılar (Burdur) Neolitik merkezleri dünyanın bilinen ilk şehirleridir. Ancak başka yerlerde insanlar henüz mağaralarda yaşarken Anadolu'da çok yüksek bir seviyede başlamış olan medeniyet o hızla devam edememiş ve medeniyetin öncülüğü özellikle IV. binyıldan itibaren Mezopotamya'ya kaymıştır.

Asya'yı arkeoloji ve Eskiçağ tarihi açısından, toplumların ve kültürlerin birbirleriyle olan ilişkilerini göz önünde tutarak dört ana bölgede incelemek mümkündür: Ön Asya, Orta Asya, Hindistan, Doğu Asya.

Ön Asya. Anadolu, Batı İran, Mezopotamya, Suriye, Filistin ve Arabistan ile,

Afrika'da yer almakla beraber kültür münasebetleri yönünden diğerleriyle birlikte mütalaa edilen Mısır'ı içine alır. Dünyanın en yoğun kavim hareketlerine ve dolayısıyla çok çeşitli medeniyetlerin kuruluşuna sahne olmuştur. Bunlardan Sumerler'in başlattığı Mezopotamya medeniyeti, kesintisiz olarak bir sonrakini etkileyen eski Anadolu, Yunan, Roma ve Rönesans Avrupası'nda devam edip gelişerek çağdaş dünya medeniyetinin çekirdeğini teşkil etmiştir. Meselâ yazı burada milâttan önce IV. binyılda Sumerler tarafından icat edilmiş (çivi yazısı) ve bu sistemden türetilen alfabetik yazı, I. binyılda Ârâmililer tarafından Yunan ve Latin alfabelerinin de aslını oluşturacak biçimde bütün dünyaya yayılmıştır. Halbuki Mısırlılar'ın Sumerler'den ancak bir iki asır gibi çok kısa bir süre sonra icat ettikleri hiyeroglif yazısı devamlı olmamış, yalnız kendileri tarafından kullanılarak dünyaya getirdikleri pek çok yenilik gibi medeniyetlerinin yıkılmasıyla birlikte ortadan kalkmıştır. Ön Asya monoteizmin anavatanı olmuş ve bu din sonraları Müsevîlik, Hristiyanlık, İslâmiyet şeklinde vahye bağlı olarak gelişip en olgun halini almıştır. Eski Ön Asya'nın tarihteki önemli bir özelliği de dünyanın ilk imparatorluğunun bu topraklarda kurulmuş ve büyük bir kısmını kaplamış olmasıdır. Milâttan önce XXIV. yüzyılda Akkadlı Sargon Sumer şehir devletlerini yıkarak Mezopotamya'nın tamamını, Batı İran, Güneydoğu Anadolu, Kıbrıs, Suriye-Filistin, Sînâ yarımadası, Kuzey Arabistan ve Bahreyn'i zaptetmek suretiyle o zamanın bilinen dünyasının tamamına hâkim olmuştur. Eski Ön Asya'ya giren ülkelerdeki kültür birliğinin veya yakınlığının başta gelen sebeplerinden biri, bu topraklarda hemen daima birliği sağlayan büyük bir siyasî gücün egemenlik kurmuş olmasıdır. Bu hâkim güçler zaman zaman Büyük İskender gibi Avrupa'dan veya Türkler gibi Orta Asya'dan da gelmiş olsalar Ön Asya'da yine aynı kültür birliğini oluşturmuşlardır. Bu topraklarda kurulan medeniyet ve devletlerin başlıcaları kronolojik düzende şöylece sıralanabilir:

Mezopotamya-Suriye'de Sumer şehir devletleri (m.ö. 3200-2350), Akkad İmparatorluğu (2350-2050), Eski Asur İmparatorluğu (1800-1375), Eski Bâbil İmparatorluğu (1894-1595), Kassitler (1595-1174), Hurri - Mitanniler (XV-XIV. yüzyıllar), Orta Asur İmparatorluğu (1375-1047), Yeni Asur İmparatorluğu (883-612), Yeni Bâbil İmparatorluğu (Keldâniler, 625-

539), Pers İmparatorluğu (539-331), İskender İmparatorluğu (331-304), Seleukos Krallığı (304-64), Romalılar (64 - m.s. 395), Bizanslılar (395-637).

Anadolu'da Hattiler (III. binyıl), Hititler (XX-VII. yüzyıllar), Frigler (XII-VII. yüzyıllar), Urartular (856-610), Lidyalılar (680-546), Pers İmparatorluğu (546-334), İskender İmparatorluğu (334-304), Seleukos Krallığı (304-64), Romalılar (64-m.s. 395), Bizanslılar (395-XI. yüzyıl).

İran'da Elâm (III-I. binyıllar), Medler (I. binyıl başları - 559), Pers İmparatorluğu (559-330), İskender İmparatorluğu (330-304), Parth Krallığı (247-m.s. 227), Sâsânîler (227-637).

Filistin'de Amâlîka ve diğer Arap kabileleri (III-II. binyıllar), İsrâiloğulları'nın gelişi (1500), Filistler'in gelişi (1200), Saul'ün (Tâlü't) İsrail Devleti'ni kurması (1010), Hz. Dâvûd (1000-972) ve Hz. Süleyman (972-932), Bâbil hâkimiyeti (568-538), Pers hâkimiyeti (539-332), İskender İmparatorluğu (332-168), Asmoniyenler (168-39), Roma hegemonyasında Büyük Herod dönemi (39 -m.s. 4), Romalılar (4-395), Bizanslılar (395-636).

Arabistan'da göçebe Arap kabileleri (II. binyıl), Asur belgelerinde Arap adının ilk ortaya çıkışı (852), Güney Arabistan: Maîn Krallığı (m.ö. XI-VII. yüzyıllar), Sebe Krallığı (VIII-VI. yüzyıllar), Kataban Krallığı (V-m.s. I. yüzyıllar), Himyerî Krallığı (m.ö. I. yüzyıl - m.s. 526), Hadramut Krallığı (m.s. III-IV. yüzyıllar), Habeş istilâsı (526-570), Sâsânî istilâsı (570-VII. yüzyıl ortaları), Kuzey Arabistan: Dedan-Lihyân Krallığı (m.ö. II-m.s. I. yüzyıllar), Nabatî Krallığı (m.ö. V. yüzyıl-m.s. 106), Palmira Krallığı (m.s. III. yüzyıl), Hira Krallığı (III-IV. yüzyıllar), Mısır'da Eski İmparatorluk (2850-2052), Orta İmparatorluk (2052-1570), Yeni İmparatorluk (1570-715), Asur hâkimiyeti (715-525), Pers hâkimiyeti (525-332), İskender İmparatorluğu (332-304), Ptolemaios Krallığı (304-m.s. 30), Roma İmparatorluğu (30-395), Bizans İmparatorluğu (395-640).

Orta Asya. Dünyanın en geniş step ve çöl kuşaklarını içine alan Orta Asya'nın kuzey kısımları bozkırlardan, güney kısımları soğuk çöllerden teşekkül etmiştir. Tarıma elverişli olmayan bu topraklarda ancak hayvancılık yapılabilmesi ve göçebe hayatın zorunluluğu insanların karakterini de etkilemiş ve "step halkları" denilen Orta Asyalılar tarih boyunca daima ülkelerinden dışarıya doğru bir hareket içinde olmuşlar ve dolayısıyla yerleşik milletler için tehlike teşkil

etmişlerdir. Dünyanın bilinen ilk büyük göçebe saldırısı, milâttan önce XXIII. yüzyılda Akkad İmparatorluğu'nu yıkan ve Mezopotamya'nın tamamı ile Ön Asya'nın büyük bir kısmını 100 yıl süreyle hâkimiyeti altında tutan Guti istilâsıdır. Bu büyük göçebe hareketinden sonra da Asya'nın içlerinden kaynakıldığı bilinen istilâ dalgaları dinmemiş, gerek Ön Asya'ya gerekse Hindistan ve Çin gibi yerleşik hayatın yaşandığı zengin ülkelere doğru devam etmiştir. Orta Asya, toprak bütünlüğü itibarıyla tarihte dünyanın en geniş devletlerinin kurulduğu yerdir ve bu devletlerin en büyüğünü teşkil eden Cengiz İmparatorluğu Asya'nın beşte birine hâkim olmuştur. Bugün dahi Orta Asya'nın büyük bir kısmını elinde tutan Sovyetler Birliği dünyanın en geniş araziye sahip devleti durumundadır. Orta Asya'nın dünya tarihindeki önemli bir özelliği de Batı kültürünün Doğu kültürü ile doğrudan ve âniden karşılaştığı yer olmasıdır. Milâttan önce I. binyılın son üçte birine girmeden önce Grekler'in Anadolu, Kafkasya ve Batı İran gibi bölgelerde Doğu ile olan temasları tedrici bir gelişme göstermiş ve pek tabii olarak taraflar birbirlerinden etkilenmişlerdir. Fakat İskender'in Asya seferi sırasında bu karşılaşma, aradaki her iki tarafı da tanıyan ülkelerin daha ötesinde meydana gelmiş, Orta Asya'da ve sonra Hindistan'da karşılaşan birbirinin tamamen yabancıları bu iki me-

deniyet ortaya ilerde çıkır açacak bir kültür olayı koymuştur. İskender İmparatorluğu ile arkasından gelen Baktria-na Krallığı devirlerinde doğrudan Grek kültürünün etkisi altında kalmış olan ve İslâmiyet'in girdiği dönemde dahi üzerinde Grekçe konuşmaya devam edilen Baktria (Afganistan'ın kuzey kesimleri) ve Sogdia (Özbekistan) bölgelerinde Sâmanoğulları ve Gazneliler devletleri kurulmuş, saraylarda hekim ve filozoflar başta olmak üzere birçok Grek kökenli aydın görev almıştır. Yapılan araştırmalar bugünkü Türkçe'de yer alan Grekçe kelimelerin pek çoğunun dilimize o dönemde girdiğini göstermektedir. İslâmiyet'ten önce Orta Asya'da hüküm süren devletlerin başlıcaları şunlardır: Asya Hunları (m.ö. I. binyıl başları-m.s. 93), Türkistan İskitleri (m.ö. VII-VI. yüzyıllar), Pers İmparatorluğu (m.ö. VII. yüzyıl-330), İskender İmparatorluğu (330-304), Baktria-na Krallığı (m.ö. 250-m.s. V. yüzyıl), Sâsânî İmparatorluğu (227-651), Eftalit Devleti (IV-VI. yüzyıllar), Göktürkler (552-745), Uygurlar (745-1209), Türgiş Hanlığı (VI. yüzyıl-766).

Hindistan. Hindistan'da görülen en eski medeniyet, Mezopotamya'daki Sumer ve Akkad medeniyetleriyle çağdaş olan ve onlarla ticaret ilişkilerinde bulunan Harappa - Mohenjo Daro'dur. Bu medeniyeti meydana getiren insanların aynen Sumerler gibi Hint - Avrupalı olmadıkları bilinmekte, buraya nereden geldikleri veya yerli mi oldukları bilinmemekte ve kullandıkları bir tür resim-yazı henüz okunamamış bulunmaktadır. Eski Dünya'nın en zengin, en bereketli ülkesi olan ve bu sebeple tarih boyunca daima iştiha uyandırıp saldırıları üzerine çeken Hindistan'ın en büyük özelliği, rehabet verici rutubetli muson iklimi ile bu topraklara yerleşen en savaşçı insanların dahi kısa sürede karakterini değiştirebilmesidir. Hindistan İlkçağ, Ortaçağ ve özellikle İslâm felsefesi için büyük önem taşıyan Hint felsefesinin ve Hint kültürünün Grek kültürü ile karşılaşmasından sonra ortaya çıkan "Doğu Helenizmi"nin vatanıdır. Doğu Helenizmi'nin etkisinde kalan İslâm filozofları Emevîler devrinden itibaren Yunan klasiklerinden yapılan tercümeleri bu yeni bakış açısından yorumlamışlar ve özellikle **vahdet-i vücûd*** nazariyesini bu felsefenin panteizm görüşü üzerine oturtmuşlardır (bk. APOLLONİOS, Tyanalı). Hindistan'da İslâmiyet öncesinde kurulan medeniyet ve hüküm süren başlıca dev-

letler şunlardır: Harappa-Mohenjo Daro (m.ö. 2500-1800), Âriler'in gelişi (1500), I. Vedikçağ (1500-1000), II. Vedikçağ (1000-600), Buddha Gautama (560-483), Vandhamâna (540-468), Dareios'un istilâsı (521-485), İskender'in istilâsı (327-325), Maurya hânedanı (321-185), Asoka (272-231), Kuşanlar (m.s. 50-240), Çâtavahâna hânedanı (50-195), Gupta Krallığı (320-535), İslâmiyet'in girişi (711).

Doğu Asya. Çin, Çinhindi, Japonya, Moğolistan, Doğu Türkistan ve Tibet'i içine alan Doğu Asya, medeniyetin başlaması açısından Ön Asya ve Orta Asya'ya nisbetle daha yenidir. Çin'in kuzeyinde Hoang - Ho nehrinin deltasında başlayan Neolitik medeniyet en fazla milâttan önce 2500 yıllarına kadar inebilmekte ve onu 1800-1050 yılları arasında tarihlenen Kalkolitik çağ takip etmektedir. Eski Mısır'ın çağdaş dünya medeniyetinin teşekkülünde pek az etkili olması gibi Doğu Asya medeniyetleri de fazlaca etkili olamamışlardır. Bu ülkeler, özellikle bölgenin önderi durumunda olan ve çok yüksek bir medeniyete sahip bulunan Çin, Marko Polo gibi bazı Batılı seyyahlar tarafından keşfedilinceye kadar Batı âleminden uzakta kalmışlar ve tanındıktan sonra da yabancılara karşı yeterince açılmamışlardır. Doğu Asya'da kurulan medeniyet ve devletlerin başlıcaları şu şekilde sıralanabilir: Çin'de Kansu Neolitik medeniyeti (m. ö. 2500-1800), Efsanevî Hia (m. ö. 1800-1500) ve Çang (m. ö. 1500-1000) sülâleleri, Batı Çu sülâlesi (m. ö. 1000-770), Doğu Çu sülâlesi (m. ö. 770-256), Savaşçı krallar (m.ö. 403-221), Ts'in (Çin) sülâlesi (m. ö. 221-206), Batı Han sülâlesi (m. ö. 206- m.s. 9), İmparator Wu-ti (m.ö. 140-87), Wang-Mang (m.s. 9-23), Doğu Han sülâlesi (25-220), Üç Sülâle devri (220-265), Kuzey ve Güney'e ayrılış (317-589), Toba Devleti (III. yüzyıl-556), Altı Sülâle devri (güney, 222-589), T'ang sülâlesi (618-907).

BİBLİYOGRAFYA :

Homer, *The Iliad* (trc. E. V. Rieu), Suffolk 1961, s. 52; F. Gaffiot, *Dictionnaire illustré Latin Français*, Paris 1934, s. 171; H. Th. Bosser, *Asia*, İstanbul 1946, s. 1 vd.; H. H. Rowley, *Bible Atlas*, London 1967; *Atlas historique*, Milan 1968; Azra Erhat, *Mitoloji Sözlüğü*, İstanbul 1978, s. 67, 307; G. Barraclough, *Times Dünya Tarihi Atlası* (trc. Zeki Okar), İstanbul 1980; Kâmuran Gürün, *Türkler ve Türk Devletleri Tarihi*, Ankara 1984, s. 115-140; TA, IV, 25-36; "Asia", *EBR*, II, 595-601; Ali M. Dinçol, "Hititler Öncesinde Anadolu", *Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi*, İstanbul 1982, s. 12-13.

Çin Seddi

